

Befejezésül

Hogy az ilyen életgyakorlatok *valóban összeállnak-e* egy új társadalmi paradigmává (különböző területeken kialakuló új paradigmák rendszerévé), ez előre mindig eldönthetetlen kérdés. Olyan értelemben nem is kell „összeállniuk”, hogy bármilyen szempontból valamiféle „egységet” alkotnának, hiszen az *alternativitásnak éppen a pluralitásban van a lényege*. Az emberi világ diverzitásában, amelyben minden fősodorrá váló (s ezzel az egyoldalúság veszélyét és ártalmait magában hordó) irányynak megvannak az (egymástól is különböző) alternatívái. Mint ezt más munkáinkban kifejtettük,¹ *az alternatívák együttese hordja magában az emberiség, az emberi nem nézőpontját, míg a mainstream (egy partikularitás, egy részgazság, részérdek nézőpontját érvényesítve) előbb-utóbb mindig eltávolodik attól*. Az emberi nem és egyénei közötti kapcsolat az, amit „szellemnek” nevezhetünk; az egyén (minden egyén) azért lehet mintegy az emberiség „felderítője”, mert az emberiség szellemi kincstárára támaszkodhat, ez a kincstár pedig – mint ezt egyes interjúalanyaink is hangsúlyozzák – az egyének szellemi teljesítményeiből gazdagodik, amíg egy ember is létezik a Földön. Az alternatív életstratégiák egyik közös vonása, hogy az alternatívák felmutatásával valamennyien *szellemi teljesítményt „visznek be”* ebbe a kincstárba.

Az „alternatív életstratégiák egyik alapfeltétele – mint ezt már többször hangsúlyoztuk – a „*belülről irányítottág*” attitűdjének fontossága. Ez – bár a maga útján való kitartást jelent, s ennek során gyakran ütközéseket is fel kell vállalni – egyáltalán *nem azonos a „lázádo”* szerepével. Nagyon sokan éppen a számukra fontos emberek, tanítások *követésével* képviselnek értékeket, magatartásformákat. De az lényeges közös vonásuk, hogy az, amit fontosnak tartanak képviselni, *belsővé, személyiségük „ügyévé”* válik. Ettől képesek kitartani mellette, ettől képesek elveik és gyakorlatuk összhangjára, és ettől lesznek hitelesek mások szemében.

Az „alternatív” életstratégiák szűklátókörű nézőpontokból gyakran azért tűnnek problematikusnak, mert e szűklátókörű nézőpontok képviselői úgy vélik, ezek az alternatívák – éppen mert alternatívákként jelennek meg – *dezinintegráló hatásúak*. Valójában azonban – ha nem destruktív alternativitásról van szó, mert természetesen ilyen is létezik – *az alternatívakeresés éppen az integráció elősegítője*. Hiszen az alternatívák a főirány azon egyoldalúságaival szemben keresnek más megoldásokat, amelyek (éppen egyoldalúságuk folytán) eltávolítják maguktól az egyoldalú kívánalmakhoz alkalmazkodni nem tudó vagy nem akaró embereket. Deintegráló hatása ilyenkor a főiránynak van, s éppen az alternatívakeresés teremtheti meg azokat a megoldásokat, amelyek a fősó-

1 Lásd például: Kapitány–Kapitány (2007), Kapitány–Kapitány (2013).

dor egyoldalú törekvéseiből kimaradt szempontokat is figyelembe vesznek, s így a mainstream által „félresodortak” visszaintegrálását is lehetővé teszik.²

Interjúink összességében bennünket azzal a felemelő érzéssel ajándékozott meg, amely minden emberi teljesítmény élvezete közben átélhető (akár Mozart-zenét hallgatunk, akár Leonardo-képben gyönyörködünk, vagy éppen arra gondolunk, mivel fejlődött az emberi technika tulajdonképpen rendkívül kevés emberöltő alatt). *Felemelő érzés, hogy milyen sok értékes ember él közöttünk, milyen sokféle értéket képviselve.* És van közöttük az eddig említettekén kívül még egy, nagyon fontos közös nevező. *Az általuk képviselt nagyon különböző értékek nem egymás ellenében jelennek meg.* Valamennyi: érték. Valamennyi a humánusot képviseli. És ezt többnyire ők is tudják egymásról. Csak a gyűjtésükkel csak azt szerettük volna érzékeltetni, amit többségük maga is megtesz: örülni a hozzánk hasonlóknak, s a tőlünk nagyon különbözőben is meglátni és felmutatni az értékeket és a humánusot. A mai társadalmi körülmények között, amelyekre a lenyűgöző civilizációs fejlődés (és az emberi együttélési viszonyok kétségtelenen finomodása-humanizálódása) dacára még mindig jellemzőek az olyan ellentétek, amelyek elvadulásával a végén a „másikat” már embernek sem tekintik, ezek az alternatív életstratégiák az ilyen ellentéteknek, *az ilyen ellentéteket lehetővé tevő, kitermelő társadalmi viszonyoknak is példamutató alternatívái.*

---

2 A makro- és mikrotársadalmi integráció kérdéseiről, lehetőségeiről lásd például: Dupcsik (2012), Habermas (2001), Kovács (2012), Szalai (2002), Széman (2012), Tóth (2012).